

Unutar uma Nila Gejmena: Zaključan u poslastičarnici – sedam pitanja za Nila Gejmena

U prostranoj kući u Kembridžu u Masačusetsu, koju autor bestselera Nil Gejmen i njegova supruga, muzičarka Amanda Palmer, iznajmljuju, postoji, naravno, tajna telefonska govornica. Lako je zamisliti autora kako komunicira sa likovima svojih knjiga, u vrlo maloj sobi, nalik ormanu, zidova prekrivenih starim naslovnicama Njujorkera, ne odmah uočljivoj oku opuštenog posetioca. Ali opet, lako je zamisliti bilo šta kada se radi o Nilu Gejmenu: on je pisac koji je imao neizbrisiv uticaj na umove čitalaca, i mladih i starih.

Jedan od najvoljenijih svetskih pripovedača, Gejmen, čiji je novi roman *Okean na kraju staze* objavila u junu izdavačka kuća „Vilijem Morou“, autor je priznatih romana *Anansijevi momci* (2005), *Američki bogovi* (2001), *Nikadođija* (1997), i napisno zajedno sa Terijem Pračetom, *Dobra predskazanja* (1990)... Takođe je veoma poznat i kao autor serijala grafičkih novela *Sendmen*, priređivač zbirki *Krhke stvari* (2006) i *Dim i ogledala* (1998), kao i autor knjiga za decu *Knjiga o groblju* (2008) i *Koralina* (2002). Dobitnik je brojnih književnih priznanja, uključujući nagrade Hjugo, Brem Stoker, Svetska nagrada za fantastiku i Njuberi Medal.

Gejmen je, takođe, i pisac opisan od svojih najbližih saradnika kao žarko posvećen. Dženifer Brel, urednica njegovih knjiga u izdavačkoj kući „HarperKolins“, kaže da su za Gejmena njegovi čitaoci najveći prioritet. Njegov agent, Meril Hajfec, kaže da je on „ekstremno odan“, a ona bi to i trebala da zna, jer on ne samo da je ostao kod istog izdavača još od izlaska *Sendmena* 1996, nego mu je i ona agent poslednjih dvadeset i šest godina.

„Nil Gejmen jedan je od najuticajnijih pisaca našeg vremena, ne samo zbog svog pisanja, nego i zbog svoje veze sa čitaocima“,

kaže Rozmari Brosnan, još jedna od njegovih urednica. Gejmen, koji u novembru puni pedeset i tri godine, stekao je impresivnu bazu obožavaoca kroz protekle tri decenije, delom i kroz njegovo korišćenje društvenih medija. Bliži se brojci od dva miliona pratilaca na Tviteru, i obraća se onima koji ga prate svakodnevno.

Okean na kraju staze priča je o sedmogodišnjem dečaku čiji svet se promenio nakon što se stanar u njegovoj kući u Saseksu u Engleskoj ubio. U očima dečaka svet više nije onakav kakvim se čini, i ostajući verna Gejmenovom tipičnom pripovedanju, magija leži u centru priče. Dečak biva isprepleten sa sa Hempstokovima, čudnom porodicom koju čine tri žene koje su dugo, dugo živеле u kući na kraju staze. To je knjiga o sećanju koje čitaocu pruža snažan osvrt na unutrašnji život deteta, iako autor tvrdi da nije prevashodno namenjena deci. Gejmen za glavnoga lika kaže da je „moj-ski“ (*me-ish*, op. prev.)

„To je njegova najzrelija knjiga“, kaže Brelova, „i to je takođe, možda, njegova najmelanholičnija, najsetnija knjiga“.

Hajfecova se slaže. „Ima tu univerzalnih uporišta na prastarom, kombinovanom sa briljantom prozom njegovih pređašnjih radova – ali sa zrelošću i nijansom ranije nedosegnutog“.

„U svemu što on piše osećate svet otvoren ka nečemu beskonačnom“, Hajfecova dodaje. „Nešto više od obične priče pri ruci“. Pričala sam sa Gejmenom u njegovoj kući u Kejmbridžu (takođe poseduje i kuću u Viskonsinu i na ostrvu u Škotskoj) da vidim mogu li da otkirijem nešto više od obične priče ovog proslavljenog autora. Uživo, kao i u svojim knjigama, Nil Gejmen ne razočarava.

Šta vas je navelo da odlučite da mesto protagoniste u vašoj knjizi za odrasle date detetu?

– Pošteno je reći da, kada sam počeo sa radom na knjizi, nisam znao ni za koga je, niti o čemu je. Na početku, pisao sam kratku priču.

Uz obim kratke priče, ne morate toliko da se brinete o možebitnoj publici... Sećam se da sam je čitao mojoj agentkinji – ono što je tada od priče postojalo, možda tri poglavlja – i govorio: „Vidi, to je to što imam, nisam još ni siguran šta je. Mislim da može da bude dečija priča, ali to ne želim, želim da bude o odraslom čoveku.“ I ona mi je rekla: „Ma samo je napiši, i ne brini“.

Verovatno negde oko treće četvrtine rada na knjizi, držao sam govor – na seminaru „Zena Saterlend“ u Čikagu, i moj govor bio je naslovljen sa: „Šta jebote?! To je dečija knjiga, opet?“. Počeo sam pričajući priču kako sam bio skoro isteran iz škole. Bio sam vrlo blizu izbacivanja kao osmogodišnjak, jer sam ispričao drugom detetu šalu koja je u sebi sadržala oblik glagola jebati. I jedini razlog zbog kojeg nisam izbačen bio je to što je otac drugog dečaka, šokiran, ispisao svog sina iz te škole, a škola koja je bila prilično mala nije bila spremna da izgubi dve ture školarina.

Dok sam pisao govor i radio na knjizi počeo sam sve više da mislim šta knjigu čini dečijom, a šta ne. I na kraju, zaključak do koga sam došao je da *Okean* verovatno nije dečija knjiga, iz razloga koji imaju više veze sa time koliko nade ja nudim, nego i sa čim drugim. Znaite, ljudi gundaju da je *Koralina* prestrašna za decu, ali ja ne mislim da jeste. Ali ja takođe znam i da je *Koralina* knjiga o hrabrosti i nošenju sa nedaćama. Kako se nosite sa nevoljama i kako pobeđujete i kako nastavljate dalje? *Okean na kraju staze* nije knjiga o tome. To je knjiga o tome da ponekad radite pogrešene stvari - ponekad radite pogrešne stvari sa namerom, a ponekad radite pogrešne stvari samo zbog toga što imate sedam godina. O upadanju u nevolju, i koje su posledice toga. Šta to znači nemati kontrolu. Vrsta čudnog odnosa između fikcije i stvarnosti, i o tome kako nametnuti jedno drugome.

Takođe govorimo i o knjizi u kojoj imate taj citat Morisa Sendaka na početku: „Sećam se mog detinjstva živopisno... Znao sam grozne

stvari. Ali sam znao da ne smem da dozvolim da odrasli znaju da znam. To bi ih preplašilo". Ja to takođe mislim. Nije to tamo ironično; niti kao pametan kometar. U pitanju je ideja da deca zaista znaju stvari koje bi preplašile odrasle. Mislim da jedino određena doza amnezije omogućava odraslima da funkcionišu. Neko mi je pre par dana napisao imejl, zaista drag imejl, pitajući: „Što ne pišete dečije knjige u kojima bi deca bila zaštićena i tetošena od stvarnosti?“ Rekoh, „zar ne razumete kako su deca osećajna i lako kvarljiva? Zar nikad niste bili jedno od njih?". Okrutnost koju deca mogu da nanese drugoj deci zaprepasčujuća je i bezdušna i bolesno promišljena i i ponekad briljantno izvedena. Narator *Okeana* je, iz moje perspektive, bar dok sam ga pisao, samo živeo u svetu dece. On nema strašno mnogo moći, on u stvari ne razume pravila sveta odraslih, i u ovom slučaju on čak ni ne razume pravila bajkovitih stvari u koje se upleo, takođe. On samo nastoji da se nosi sa tim najbolje što može.

Da li više volite da pišete za decu ili za odrasle?

- Ono što volim najviše je da imam slobodu, da mi bude dopušteno da se krećem od jednih ka drugima. Osećam da sam prekrišio nekakvo pravilo radeći to. Trebali bi, u svetu pisanja, i u glavama ljudi, da odaberete. To mi nikada nije imalo smisla. Meni je to, kao, okej, nećeš se ovde dugo zadržati, i tu je toliko mnogo kul stvari o kojima želim da pričam, i toliko stvari koje volim, i tu su i stvari koje sam voleo, i hoću da postignem sve pre nego što se svetlo ugasi. Znaate, na neki način se osećate kao neko ko je ostao zaključan u poslastičarnici celu noć, i tu su tolike tegle u koje želite da zavučete ruke, i da uzmete ponešto iz svake tegle pre nego što dođu ujutro da otvore radnju. Ali ja znam da to u stvari ne bi trebali da uradite. Roald Dal bio je verovatno jedan od poslednjih ljudi koji su uspeli u tome, i on je uspeo jer on je Roald Dal, pisac veoma pametnih kratkih priča, očito za odrasle, pre nego što je

postao Roald Dal, dečiji pisac.

Volim da budem sposoban da se krećem slobodno. Volim da budem pisac. Volim što mogu da pričam priče. Volim što mogu da pričam svakakve priče. I više od toga, čak ni ne marim, sve dok ne upadnem u zamku. Sećam se pre mnogo godina, napisao sam *Američke bogove*, i urednik u Velikoj Britaniji stupio je u kontakt sa mojim agentom i rekao: „Hoćemo da ga odvojimo od njegovog trenutnog izdavača, da ga načinimo velikim. I mislimo da postoji šansa da postane jedan od najvećih, najvažnijih autora na svetu, samo ako nas bude slušao. I prva stvar koju će morati da uradi je da napiše još mnogo knjiga kao što su *Američki bogovi*. Iste dužine, istoga tona, verovatno nastavke *Američkih bogova*... Moraće da počne da shvata svoju karijeru ozbiljno.“ Zašto to da uradim? Ne trebaju mi tako strašno pare, sasvim dobro mi je i ovako. Hoću da sve uradim na moj način.

Od otprilike moje dvadest i druge, do moje dvadeset i sedme, bio sam novinar. Bio sam novinar jer sam želeo da pišem knjige i radim mnogo autorskih stvari. Išao bih i intervjuisao autore. Mislio sam, „Ej, pa mogao bi usput da pronađeš sve što budeš mogao.“ Intervjujusem bih i druge ljude, ali su me uvek više zanimali autori. Napravio sam mnogo, mnogo, mnogo intervjuja. I bilo je odlično. Ali primetio sam nešto što mi je slomilo srce. Bilo je autora bestselera – i ovo se ne bi dešavalo tokom intervjuja, znate, nego kada bi izašli na piće ili klopnu, ili dok bi ćaskali – koji bi počeli da govore o knjizi koju ljudi ne žele da objave. I odjednom imate autora detektivskih romana koji govori o njegovoj knjizi o francuskoj revoluciji koju niko ne želi da objavi, i imate i autora naučne fantastike koji priča o knjizi o trkama čamaca koju niko neće objaviti. Ovo je zaista stvarno srceslamajuće: ideja da te vole, da će te podržati i objaviti, i podržati i knjige, ali da će to uraditi samo ako si ti neko ko piše medicinske trilere.

Mislim da je to od samog, prvog početka bila jedna jedina stvar

koju zaista nisam hteo da vidim da se dogodila.

Vidim preporod u tome što odrasli čitaju knjige koje su primarno bile namenjene deci ili tinejdžerima. Slažete li se sa time?

- Mislim da jedan od stvari koju ne možete da uradite tinejdžerima je da im prodate knjige bez priča. Oni stvarno, stvarno trebaju priče. Problem na koji smo nailazili, naročito poznim krajem dvadesetog stoleća, bio je da smo dobijali mnogo literature za odrasle bez priče. Priče su postale drugorazredne, trećerazredne... Stvari poput dobrog pisanja postale su vrlo, vrlo važne. Stvari poput trenutka epifanije postale su vrlo važne. Stvari poput tačnog reinterpreteriranja događaja iz života postale su vrlo važne. Priča je postala značajno zapostavljena.

Da li zato mislite da se odrasli vraćaju tim knjigama, jer im nedostaje priča?

- Mislim da se upravo to dešavalo. Ili se još dešava. Ne znam. Mislim da jedan od velikih razloga pojave fenomena poput Stefani Mejer, Džej Kej Roling, mega best selera, *Igara gladi*, je to da ljudi nisu obavezno dobijali knjige u kojima je priča imala primat. Mislim da je to postalo do ogromne važnosti i počelo da upravlja tržištem. Mislim da priča postaje sve važnija ponovo. Mislim da je zanimljivo to što imate generaciju sadašnjih pisaca poput Majkla Čabona i Džonatana Litema koji idu okolo u fazonu: „Mi volimo priču i volimo i dobro pisanje. Možeš da radiš oba.“ I naravno da možeš.

Kako je pisanje stripova za tebe drugačije od ostalih žanrova?

- Ne možete mešati žanrove i medije, ali to rade ljudi, sve vreme - uključujući i mene, ponekad. Strip nije žanr, strip je medij. On je poput proze, poput filma, poput radio drama - to je medij, način da se

ispriča priča. Stoga i ima svoje interesantne, veoma formalne izazove. Nema zvuka. Imate ograničen broj reči na stranici. Imate određeni broj ograničenja koja određuju šta će da prođe, a šta ne.

Pročitala sam negde da ste rekli da je pisanje stripova za vas bila šansa da radite nešto što niste radili ranije. Kako to?

- *Sendmen* je bio velika šansa da uradim nešto što nisam radio ranije. Bilo je mnogo stvari koje su urađene na raznim mestima, ali nisu bile urađene u stripu. U to vreme mislio sam da je roman prilično zastrašujuć, jer sam mislio da kada pišete roman, na istoj ste polici sa Džejn Ostin. Na istoj ste polici sa Čarlsom Dikensom. Na istoj ste stranici sa *Zlatnim magaretom*. Ljudi pišu vrlo dobre knjige vrlo dug period vremena, dok ako pišete stripove, tu imate tek oko sto godina svačega. A mnogo toga je đubre. Da biste uradili nešto novo, ne morate da idete tako daleko. Možete se zaosta osećati da ste pošli u prašumu sa mačetom, pročišćavajući sebi sasvim novi put. Znaite, sa *Sendmenom* sam stvarno osetio da činim neke stvari koje niko nije uradio pre mene... Ideja da možete da imate priču koja će se nastavljati sedam godina i još uvek biti priča i imati mesečne nastavke bila je u potpunosti nova.

Povezani ste sa vašim obožavaocima preko socijalnih mreža na način na koji mnogi autori bestselera nisu. Mislite li da svaki pisac treba da bude na Tviteru?

- Ne. Svakako ne. Ja to radim jer je zabavno. Ja to radim jer to volim i jer je zabavno. I činjenica da to volim i da mi je zabavno prenosi se putem fida. Ljudi koji su zainteresovani prijaviće se i motati okolo i pratiti me jer je očigledno da ja uživam. Ako ne uživajte, zaboga, ne radite to. Nema ničeg goreg - tužnijeg, sumornijeg i mizernijeg - od nekoga ko se prijavi na Tviter, prati stotine ljudi, i onda pošalje oko

pedeset do šezdeset tvitova tim ljudima i svetu govoreći: „Molim vas pročitajte moju knjigu.“ To je poput tužnog malog miša, što viri iz ćoška. Onda niko ne odgovara, i oni odlaze, i govore: „Ma, Tviter ni ne šljaka.“ Ako želite to da uradite, uključite se na Tviter. Pričajte sa ljudima. Pričajte sa prijateljima. Pričajte sa poznatima. Pričajte sa kim god želite. Tviter je potpuno demokratski. Ako ste šupak, ljudi će da provale da ste šupak. Ako ste fini, ljudi će uvideti da ste fini. Ako ste duhoviti i pametni, ljudi će reagovati na duhovitu pamet. I ako hoćete da vam nešto bude pročitano: Ustanovite, budite prvi, i onda recite ljudima koji su zainteresovani i koji vas vole: „Usput, izlazi mi knjiga“, i ljudi će odreagovati sa: „E, pa baš i to da overimo“. To je skroz suprotno od standarnog: „Knjiga, knjiga, knjiga, mrzim ovo, jesmo sad gotovi?“

Mislim li da pisci treba da budu na Tviteru? Ne, mislim da pisci treba da pišu. Mislim li da ljudi koji uživaju u korištenju Tvitera treba da koriste Tviter? Svakako. Mislim li da ljudi treba da koriste net za reklamu? Ne. Mislim li da teba da ga koriste kao pojedinci? Da. Znae šta volim na netu? Nekad davno, redovno bi bilo sranje da radite potpisivanje knjige. Mogli ste da radite potpisivanje ujutro, i potpisivanje popodne, i da se pojavite na potpisivanju ujutro i da tamo zateknete petsto ljudi, i da se pojavite na potpisivanju popodne i da zateknete, baš bukvalno, nikog živog. Nije bilo nikakve magije. Prvi put kada sam otišao na net i okačio raspored potpisivanja knjiga, ljudi koji su na potpisivanje došli bili su ljudi koji su za njega i saznali preko moga sajta. I najzad, bio sam neprobojan. Imao sam svoju publiku.

(objavljeno u časopisu Poets and Writers, jul/avgust 2013, str. 31-35)

(sa engleskog preveo Srđan Orsić)